

46. Непролетарские партии России в трех революциях: Сб. ст. – М., 1984.

Stopchak M.V. The confrontation between the UPR Directory and the Ukrainian left-wing radical political forces: the Soviet historiography interpretations. In the article the author analysed the Soviet period literature about the confrontation between the Ukrainian Public Republic Directory and the Ukrainian political parties of the left-wing radical direction. The methodological approaches of the Soviet historiography to elucidating this theme.

Key words: the Soviet historiography, the Directory of the UPR, Ukrainian left-wing radical political parties, the Ukrainian Social Democratic Labour Party (of the independent), Ukrainian Socialist-Revolutionary Party (of the Borotbists)

М. М. Волошин

**ЛЬВІВСЬКИЙ ОСЕРЕДОК УКРАЇНСЬКОЇ
ЕТНОГРАФІЇ В 40–50-х рр. XX ст.:
ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ**

Висвітлюється питання дослідження української етнографії в 40–50-х рр. ХХ ст. у Львівському етнологічному осередку. Аналізуються народознавчі праці, дослідження музичництва, роботи вчених та студії про життєвий шлях та наукову діяльність науковців цього осередку.

Ключові слова: історіографія, Львівський етнологічний осередок, етнографія

Жодна з галузей науки не може прогресивно розвиватися без вивчення шляху, яким вона пройшла. Дослідження власної історії – необхідна передумова подальшого розвитку та одне із пріоритетних завдань кожної науки, зокрема й етнології. Тільки мислячи категоріями цілого, а не часткового, можна зрозуміти те, що раніше не вдавалося пізнати. Важливим у цьому контексті є вивчення становлення та розвитку українського народознавства. Знання про нього допоможуть уникнути зайвих помилок щодо етнологічних досліджень та вирішити існуючі теоретико-методологічні проблеми щодо їх розв'язання.

Перші зацікавлення народознавством на Заході України були зумовлені запитами національного руху. Діячі останнього вбачали в етнографії та популяризації народознавчої інформації серед громадськості дієвий засіб розширення соціальної бази визвольної боротьби та її успіху в майбутньому. Впродовж XIX – на початку XX ст. поступово складалася тягла традиція студіювань народної культури та побуту українців Галичини в межах української етнографічної науки. Це призвело до створення так званих наукових осередків дослідження українського народознавства у Львові, Самборі, Дрогобичі, Стрию.

Одним із перших таких центрів був Львівський університет, де діяла кафедра антропології*. Іншим важливим осередком дослідження етнографічної науки був Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР у м. Львів. Упродовж 1940–50-х рр. – Державний етнографічний музей, який спочатку знаходився в будинку колишнього Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Актуальність дослідження цього періоду зростає у межах завдань, які сьогодні постають перед вітчизняною етнологією. Історію української етнологічної науки становлять студії, які стосуються народознавчих досліджень, що були проведені науковцями середини ХХ ст. у Львівському осередку як складової частини

розвитку українського етнографії. На цей період припали Друга світова війна, німецька окупація (1941–1944 рр.) та радянське панування. В цих умовах гуманітарні науки, зокрема народознавство, розвивалися під тиском ідеологічної цензури, дослідження були обмежені вибором тематики. Не дивлячись на ідеологічні табу щодо останньої, дослідження 40–50-х рр. і надалі стосувалися традиційної матеріальної та духовної культури, хоча багато наукових праць, які підлягали вердикту радянських цензорів, так і не були опубліковані [17, 7].

Мета цієї статті – розглянути період 1940–50-х рр. у контексті становлення та розвитку української етнографії. У сучасній етнографічній науці вже наявні студії, що заповнюють лакуни та пропонують нові концепції прочитання модерної етнології на різних етапах її розвитку. Найвагоміші з них належать В. Горленку [2–4], К. Гусличу [5], Ф. Колессі [6], А. Лободі [7], В. Дашкевичу [8], Г. Стельмаху [9–10], Р. Кирчіву [11–15] та ін. Виходячи з їхніх досліджень, можна виділити три періоди в історії української етнографії:

1) остання третина XVIII – перша половина XIX ст. – посилення інтересу до культурно-побутових особливостей українців;

2) 1860-ті рр. – початок ХХ ст. – широкомасштабні досягнення в розвитку етнографії, причому не тільки в українській, але й світовій;

3) від 1920-х рр. – до наших днів, який у свою чергу поділяється на чотири підперіоди: 1920 – початок 30-х рр. (так званий «золотий вік української етнології»); початок 1930 – середина 50-х рр.; середина 1950 – початок 90-х рр. та сучасний – від 1991 р.

За роки незалежності України в опублікованих історіографічних працях найбільше уваги приділено дослідженню української етнографії XIX ст. – початку 1930-х рр. Бібліографічний аналіз засвідчує, що з поля зору українських дослідників майже випадає період 1940–50-х рр., упродовж якого, незважаючи на політичні чинники, продовжувались етнологічні пошуки, що стосувались матеріальної та духовної культури українців. Інформацію про цей період можна почерпнути з наступних джерел:

- 1) узагальнюючих праць щодо історії розвитку української етнографічної науки (З. Болтарович [16–17], В. Борисенко [18], В. Наулко [19], В. Горленко [2–4], Р. Кирчів [11–15]) та досліджень музейництва (З. Гудченко [20], Г. Скрипник [21], А. Данилюк [22], Р. Чмелик, С. Павлюк [23]);
- 2) робіт, присвячених діяльності окремих народознавчих осередків (наукових установ, їхніх підрозділів, музеїв, кафедр);
- 3) студій, які відтворюють життєвий шлях і наукову діяльність окремих вчених (зокрема М. Козакевича [24], К. Матейко [25, 47], А. Будзана [26–28], Д. Фіголя [29], С. Сидорович [18]), і в яких висвітлено становлення особистості та формування світогляду вчених, їхніх наукових зацікавлень у галузі етнографії на різноманітну тематику;
- 4) публікацій щодо розгортання етологічної роботи в 1940–50-х рр. (П. Арсенича [30], З. Болтарович [17], А. Дашкевича [8], С. Павлюка, Р. Чмелика [23], А. Лободи [7], С. Макаруча [31], С. Павлюка [32–33], А. Поріцького [34]; та відповідні підрозділи у монографіях, посібниках [35–38], енциклопедіях [39–41], дисертаціях [42–44]).

Стило проаналізуємо цю джерельну базу зі становлення етнографії як науки, створену ще за радянської доби. У статтях таких авторів, як В. Горленко – «Українська радянська етнографія в десятиріччя п'ятиріччя (підсумки і перспективи розвитку)», К. Гуслистого –

[illegible]

«Стан і завдання розвитку етнографічної науки в Україні» Р. Кирчів, – «Народознавча наука за півстоліття», проаналізовано наукові набутки в галузі етнографії періоду Другої світової війни, зокрема польові етнографічні дослідження на території українського Полісся, дослідницька діяльність народознавців Львівського осередку. Ці автори також вивчали досвід роботи Відділу етнографії Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР зазначеного періоду, узагальнили набутки цієї установи, яка виділялася, з-поміж інших етнологічних центрів республіки, ширшими, ніж у Києві, розмахом збирацької та дослідної праці, тіснішим зв'язком з масами, пильним інтересом до нового в побуті та творчості українського народу.

Зрозуміло, що К. Гуслистий, Г. Стельмах, В. Горленко, виходячи з тогочасних ідеологічних настанов, змушені були особливо критично оцінювати доробок учених 1920–30-х рр. і, згідно вимог радянської ідеології, вихваляти здобутки і надбання українського народу в матеріальній та духовній культурі, зі встановленням комуністичного режиму на Західній Україні.

Філософсько-теоретичні засади етнографічної науки України другої третини ХХ ст. досліджували Р. Кирчів, С. Макаруч, М. Тиводар, Г. Лозко. Так, Г. Лозко підкреслила, що «нові історичні факти, які постали перед українством у всій своїй, часом жорстокій повноті, примусили вчених незалежної України дати їй нове теоретичне обґрунтування основ етнонаціонального буття» [36, 45]. Цілком очевидними на сьогодні є наслідки багатолітнього ігнорування національних проблем і недооцінка феномену етнічного, тоді як він пронизує всі глибинні сфери життя людини та суспільства.

Становище етнографічної науки у другій половині 1940–50-х рр., згубний тиск ідеології тоталітаризму на етнографію дослідили С. Павлюк і Р. Кирчів. Етнографія радянського часу, як відзначив перший, «модельовалась для реалізації антицивілізаційної, цинічної за своєю суттю, імперської програми “злиття націй” у єдиний радянський народ» [33, 44]. Впродовж 40–50-х рр. ХХ ст. під радянську ідеологію формувався і науковий апарат усієї гуманітаристики, зокрема етнографії як науки про народ, його походження, традиційну культуру, побут, світогляд. Прогресивність культури вбачали лише у її зв'язку з соціалістичною практикою, комуністичними ідеалами, інтернаціоналізмом. Саме ці роки засвідчили, що з наукового обігу негласно вилучалися такі поняття, як «національний», «нація», «походження народу», «національна історія», «національна культура». Традиційна культура українців розглядалась у контексті східнослов'янської, з перевагою російської та на паралелях подібності [33, 45]. Питання підготовки професійних етнологів на рівні вищих начальних закладів навіть не ставилося. В Україні лише 1951 р. відкрився другий (після етнографічної комісії при АН УРСР) невеликий етнографічний заклад, яким став Музей етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові [32, 27]. Народознавець Р. Кирчів зазначає, що «більшість етнографічних досліджень не були допущені ще в процесі затвердження і цензурних переглядів, деякі заборонялись уже у видавництвах; бували випадки, коли їх вилучали навіть з наукового обігу» [11, 7]. До числа таких праць належав зокрема науковий доробок етнологів Львівського осередку остаточної третини ХХ ст. – Л. Сухої, Х. Лісецької, Д. Фіголя, М. Козакевича, Р. Гарасимчука, А. Будзана, К. Матейко, С. Сидорович. Якраз прикладом стало видання, підготовлене 1964 р., фундаментальної узагальнюючої праці «Українці», котру, втім, було заборонено розповсюджувати

[11, 27–28]. Однак, навіть за цих умов, – підкреслює Р. Кирчів, – було підготовлено й опубліковано нові праці, присвячені дослідженню різних ділянок традиційно-побутової культури українського народу, питань етнічної історії, міжетнічних культурно-побутових зв'язків, характеристики окремих етнографічних регіонів, сім'ї та сімейного побуту [11, 28]. Розвиток української етнографічної науки післявоєнного часу дослідив І. Гілевич. Учений зазначив, що в 40–50-х рр. ХХ ст. вдалося отримати вагомий результат досліджень багатьох ділянок традиційної культури українців. Щодо Львівського етнологічного осередку, то тут відразу після другого приходу радянської влади, в липні 1944 р., відновили свою роботу Львівське відділення ІМФЕ АН УРСР, Етнографічний музей АН УРСР та Львівський музей художнього промислу. Перші дві установи власне й стали центрами етнографічних досліджень на території західних областей УРСР. Протягом першого повоєнного десятиліття розвиток етнографічних досліджень відбувався дещо за іншим сценарієм, ніж у Києві. Діяльність Музею етнографії та художнього промислу АН України у Львові, організованому 1951 р., на основі об'єднання двох місцевих музеїв – колишнього Етнографічного НТШ (якому 1940 р. було надано статус Державного етнографічного музею) і Художньої промисловості – присвячені наукові розвідки І. Горбань [44] і М. Батога [45]. Перша зокрема простежила хронологію подій 1947–1951 рр., проаналізувавши причини, що зумовили ліквідацію Львівського Етнографічного музею як самостійної організації.

Процес становлення і розвитку етнографічних музеїв України висвітлено в монографії Г. Скрипник «Етнографічні музеї України» [21], де показана роль наукової інтелігенції в становленні етнології як науки збереження самобутньої національної культури. Аналізуючи становлення і розвиток цих закладів, вчена подала об'ємний інформаційний матеріал щодо науково-дослідницької та збирацької роботи цих установ та біографічні дані стосовно провідних учених, працівників музеїв, етнологів-аматорів, які багато зробили для збереження самобутності традиційної української культури.

Основою джерельної бази для дослідження цього періоду є опубліковані й архівні матеріали, в тому числі офіційні документи щодо діяльності наукових установ, музеїв і товариств; наукові студії стосовно розгортання етнологічної науки та окремих її складових (етнографічні дослідження та музейництво) впродовж 1940–50-х рр. у Львові; архівні матеріали; документи особистого походження (спогади, епістолярна спадщина, щоденники тощо).

Основний корпус неопублікованих матеріалів міститься в: Архіві Інституту народознавства НАН України – науково-організаційна, управлінська документація, рукописи наукових праць співробітників (фонд Етнографічного музею) [46]; Архівах наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України – рукописи наукових праць [47]; Відділі Рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України – рукописи наукових праць Л. Сухої [48]; спогадах Р. Кирчіва, Р. Захарчук-Чугай, М. Моздира та родичів працівників Відділу етнографії Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові, які працювали в них на етапі, що досліджується.

Функціонування будь-якої наукової інституції залежить від постійного та безперервного обігу інформації. При цьому остання виступає не лише збудником суспільного інтересу до науки, але й рушійною та спону-

кальною силою розвитку самої науки. Спорадичність інформації, фрагментарність чи розпорошеність її у різних виданнях та інституціях відіграє таку ж негативну роль, як й її брак [21, 155]. Виходячи із цього, можна зробити висновок, що дослідження етнографічної діяльності Відділу етнографії Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові впродовж 1940–50-х рр., його багатоаспектна науково-організаційна праця є цінною і актуальною для сучасного народознавства багатьма теоретичними і практичними аспектами та доцільною у сьогодиншній науковій етнографічній діяльності, зокрема щодо комплексного вивчення народної культури та етнографічних груп українців.

Історіографічний огляд засвідчує, що в опублікованих джерелах міститься незначний обсяг інформації стосовно етнографічної діяльності Львівського осередку української етнографії зазначеного періоду. Так, недостатню увагу приділено науковим зацікавленням вчених-аматорів, формуванню їхнього світогляду, умовам життя, науково-дослідної та збирацької праці. При цьому, сучасне дослідження розвитку української етнографічної науки не мислиме без всебічного вивчення наукової спадщини попередніх поколінь народознавців. Тому актуальною є публікація наукових праць Л. Сухої, О. Лісецької, Д. Фіголя, І. Симоненка, Р. Гарасимчука, Ю. Лашука та ін. Однак об'єктивація сучасної української етнології вимагає не тільки оприлюднення напрацювань у цій царині впродовж 40–50-х рр. ХХ ст., а й суттєвого спростування та корекції псевдонаукових концепцій, версій, понять, тенденційно поданих явищ, подій тощо.

1. *Етнографія України: Навч. посіб. / За ред. С.А. Макаручука.* – Львів, 2004.
2. Горленко В.Ф. Українська радянська етнографія в десятиріччя (підсумки і перспективи розвитку) // *Народна творчість та етнографія* (далі – НТЕ). – 1977. – № 1.
3. Горленко В.Ф. *Нариси з історії української етнографії.* – К., 1984; Горленко В. Становлення української етнографії кінця XVIII – першої половини XIX в. – К., 1988.
4. Горленко В.Ф. Українська радянська етнографія в десятиріччя (підсумки і перспективи розвитку) // *НТЕ.* – 1957. – № 1.
5. Гуслистий К.Г., Горленко В.Ф. О периодизации истории украинской этнографии // *Советская этнография.* – 1961. – № 1.
6. Колесса Ф. *Історія української етнографії.* – К., 2005.
7. Лобода А.М. Судьбы этнографии на Украине 1917–1925 гг. // *Этнография.* – 1926. – № 1–2.
8. Дашкевич А.Я. Развитие этнографической науки на Украине за 10 років // *Червоний шлях.* – 1927. – № 12.
9. Стельмах Г.Ю. Етнографічні дослідження в Академії наук Української РСР за 40 років Г. Ю. Стельмах // *НТЕ.* – 1959. – № 4.
10. Стельмах Г.Ю. Развитие украинской этнографии за годы Радянской власти // *НТЕ.* – 1958. – № 2.
11. Кирчів Р., Франко О. Становлення і розвиток української етнографії // *Етнографія України: Навч. посіб. / За ред. С.А. Макаручука.*
12. Кирчів Р.Ф. *Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці».* – К., 1990.
13. Кирчів Р.Ф. *Із фольклорних регіонів України. Нариси й статті.* – Львів, 2002.
14. Кирчів Р.Ф. *Етнографічне дослідження Бойківщини.* – К., 1978.
15. Кирчів Р.Ф. *Усна поетична творчість гуцулів // Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження...*
16. Болтарович З. Березиня скарбів народних // *Народознавчі Зошити* (далі – НЗ). – 2005. – № 1–2.
17. Болтарович З. *Україна в дослідженнях польських етнографів.* – К., 1976.
18. Борисенко В. *Нариси з історії української етнології 1920–1930 рр.* – К., 2002.
19. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине (Историко-этнографический очерк). – К., 1975.
20. Гудченко З. *Містечка України // НТЕ.* – 2006. – № 1.
21. Скрипник Г.А. *Етнографічні музеї України.* – К., 1989.
22. Данилюк А.Б. *Українська хата.* – К., 1991.
23. *Скарби Музею етнографії та художнього промислу інституту народознавства НАН України: альбом / С. Павлюк, Р. Чмелик.* – Львів, 2005.
24. Гілевич І. Мустафа Козакевич – дослідник традиційної архітектури Полісся та Волині // *НЗ.* – 2008. – № 3–4.
25. Здорова Н. Катерина Матейко зблизка // *НЗ.* – 1996. – № 4.
26. Бублик Т. Антін Будзан: штрихи до портрета (до 100-річчя від дня народження) // *Мистецтвознавство: Наук. зб.* – Львів, 2011.
27. Станкевич М. Антін Будзан: широчинь інтересів дослідника // *НЗ.* – 1998. – № 4.
28. Станкевич М. Богослов і вчений Антін Будзан (до 90-річчя від дня народження) // *Мистецтвознавство: Наук. зб.* – Львів, 2002.
29. *Етнологія у Львівському університеті // Етнічна культура українців.* – Львів, 2006.
30. Арсенич П. *Історіографія етнографічного дослідження Гуцульщини // Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження / Відп. ред. Ю. Гошко.* – К., 1987.
31. Макаручук С. Про теоретичну етнологію як науковий напрямок і навчальну дисципліну // *Матеріали до української етнології / Відп. ред. Г. Скрипник.* – К., 1995. – Вип. 1(4).
32. Павлюк С. *Вимогливий науковий перегляд етнологічної теоретичної спадщини радянської епохи // Українська культура: з нових досліджень: Зб. наук. ст. на пошану С. П. Павлюка, з нагоди його 60-ліття.* – Львів, 2007.
33. Павлюк С. *Етнографічна наука в Україні: стан і перспективи // Матеріали до української етнології...*
34. Поріцький А. Робота відділу етнографії Інституту МФЕ АН УРСР у 1960 р. // *НТЕ.* – 1961. – № 2.
35. *Етнографія України: Навч. посіб. / С.А. Макаручук та ін.* – Львів, 1994.
36. Лозко Г. *Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігійнознавчий аспект: Навч. посіб.* – К., 2001.
37. Тиводар М.П. *Етнологія: Навч. посіб.* – Ужгород, 2010.
38. *Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С. Павлюка.* – К., 2006.
39. *Енциклопедія українознавства: У 10 т. / Гол. ред. В. Кубійович.* – Париж; Нью-Йорк, 1954–1989.
40. *Мала енциклопедія народознавства / За ред. С. Павлюка.* – Львів, 2007.
41. *Словник основних понять і термінів з теорії етнології / За ред. С. Павлюка.* – Львів, 2008.
42. Гілевич І. *Експедиційне дослідження Полісся в повоєнний період (1944 – початок 1960-х рр.) // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету: Зб. наук. пр.* – 2008. – Вип. 9.
43. Гілевич І. *Українська етнографічна наука у першому повоєнному десятилітті та польові дослідження Полісся // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія історична.* – 2008. – Вип. 43.
44. Горбань І. *Етнографічний музей АН УРСР у 1947–1951 рр. (за матеріалами архіву Інституту народознавства НАН України) // На сторожі української народної культури: Мат. Міжн. наук. конф.* – К., 2008.
45. Батіг М. Мій Національний музей (спомини) // *Бюлетень Львівського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру.* – Інформаційний випуск, присвячений реставрації іконостаса церкви Воздвиження Чесного Хреста з монастиря Скит Манявський. – 2006. – № 1.
46. *Архів Інституту народознавства НАН України.* – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 7 (річні плани); Спр. 48, 51, 56 (рукописи наукових праць); Спр. 1, 6, 28, 41, 60, 75, 79, 94, 109, 125, 132, 207, 217 (накази директора).
47. *Національний архів наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклорис-*

тики та етнології ім. М. Рильського НАНУ. – Ф. 14–5. – Спр. 40.

48. Відділ Рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Ф. 225: Суха Л. Біографічні дані про народних митців (люсяжтків) другої половини XIX – першої половини XX ст.; Суха Л. «Бірки». Про село Бірки та ін. села Бірківської міської ради Дібров, Рокитин. – 1965; Суха Л. До матері. Стаття про інші села Домажирської сільради. – 1965; Суха Л. Дубровця. Стаття про села та однойменні центри, сільради та с. Млинки. – 1956; Суха Л. Дудко Прокіп – майстер з лозоплетіння, член армії в с. Кізілів. Натинки про творчість народного умільця. – 1950; Суха Л. Записки перлин усної народної творчості. Тексти жартівливих пісень; Суха Л. Картотека з експонатів виставки про видатних жінок світу. – Стенд IV; Суха Л. Кізілів Новомилянського району (тепер Буського р-ну, Львівської обл.). Нарис з історії села, зокрема про загально-релігійний страйк у 1902 р.; Суха Л. Лозина. Стаття про село та села Лозинської сільради. – 1965.

Voloshyn M.M. Lviv Ukraine Ethnography center in the 1940–1950th years: historiographical aspect. The question of the Ukrainian Ethnography researching in the 1940–1950th years in the Lviv ethnology center is highlighted in the article. Are analyzed Ethnography works, museums researching, scientists works and studios about the life and scientific work of this center scientists.

Key words: historiography, Lviv Ukrainian Ethnology center, ethnography

А. А. Дмитренко

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ 1944–1991 рр.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті розглянуто дослідження присвячені проблемі участі УРСР в міжнародних відносинах, проаналізовані ключові напрями дослідження цієї проблеми.

Ключові слова: УРСР, міжнародні відносини, ООН, зовнішня політика

1 лютого 1944 р. Верховна Рада СРСР прийняла закон, згідно з яким Українській РСР були знову надані повноваження у сфері зовнішніх відносин. Таким чином відновлювалося дипломатичне відомство України. Оскільки реальним підґрунтям ефективності дипломатичної діяльності можуть бути лише історичні традиції, школа та культура дипломатії, тому дослідження діяльності України на міжнародній арені є важливим не лише, з огляду на історичну цінність, а й на практичну її корисність для сучасної дипломатії. Вивчення й аналіз наявної літератури з історії зовнішньої політики України є необхідним для створення цілісної картини розвитку дипломатичних традицій та розуміння сучасних зовнішньополітичних реалій. Метою цієї статті є аналіз наукових праць з історії зовнішньої політики України періоду 1944–1991 рр.

Радянська влада відновила дипломатичне відомство в Україні та стала активно інтегрувати країну до міжнародної спільноти, переслідуючи власні цілі. Українська та Білоруська РСР як республіки, що зазнали найбільших втрат за часів Другої світової війни, стали державами учасниками Організації Об'єднаних Націй. Звісно, радянське керівництво прагнуло ввести до складу ООН всі республіки СРСР як окремих членів, але такі прагнення не були сприйняті США та Великобританією і, як наслідок, Й. Сталіну вдалося отримати лише три місця в ООН. Українська РСР, котра була невід'ємною частиною СРСР, проводила зовнішньополітичну діяльність, котра в головних напрямках відповідала загальносоюзній.

У дослідженнях з історії зовнішньої політики та дипломатії Української РСР ми можемо виділити де-

кілька тематичних напрямів: 1) узагальнюючі праці з історії зовнішньої політики УРСР; 2) роботи стосовно міждержавних, здебільшого двохсторонніх, зносин України; 3) участь УРСР у міжнародних організаціях, зокрема в ООН; 4) теоретичні праці, присвячені проблемам юридичного статусу УРСР на міжнародній арені.

В узагальнюючих роботах з історії зовнішньої політики Української РСР, СРСР і міжнародних відносин міститься інформація щодо ідеологічних основ та основних принципів зовнішньополітичної діяльності, а також висвітлена подієва історія дипломатичних відносин. Однією з найповніших робіт цього напрямку є «Історія зовнішньої політики СРСР», під редакцією А. Громико та Б. Пономарьова [1], хоча в ній помітний значний ідеологічний тиск на погляди авторів та їхню оцінку міжнародних відносин, тому тут однобічно та ідеалізовано висвітлюється діяльність СРСР на міжнародній арені. Перші публікації стосовно зовнішньополітичної діяльності Української РСР з'явилися ще в повоєнні роки на сторінках періодичних видань, але вони, здебільшого, мали винятково публіцистичний характер. У 1950–60-х рр. з'явився ряд науково-популярних брошур, якими висвітлювали найбільш важливі аспекти міжнародної діяльності УРСР [2].

Перші узагальнюючі праці, присвячені темі післявоєнної міжнародної діяльності УРСР, вийшли друком в 1960-х рр. Це стало можливим завдяки появі опублікованих збірників документів, залученню архівних джерел, наявності значної кількості публіцистичних та науково-популярних статей. Плідну працю з дослідження міжнародної діяльності Української РСР у перші післявоєнні роки проводив Л. Лещенко. Опублікованим ним в 1961–1966 рр. статті та брошури із деяких питань діяльності УРСР на міжнародній арені в 1945–1949 рр., а також ґрунтовне вивчення архівних та інших джерел, лягли в основу узагальнюючої монографії [3]. Ця книга стала першою узагальнюючою працею з історії міжнародної політики УРСР. Значна увага приділена автором внеску Української РСР в міжнародні відносини 1945–1949 рр. Як і більшість пізніших радянських праць, послуговуючись постулатом про активну миролюбну політику, Л. Лещенко у своїй роботі детально висвітлює цю тематику, а також підкреслює вклад УРСР в боротьбу з імперіалізмом. Робота відзначається також характерним для радянських праць щодо міжнародних відносин, описом інтернаціонального руху та співпраці «прогресивних організацій трудящих».

Наступною важливою подією в українській радянській історіографії став вихід узагальнюючої колективної монографії про зовнішньополітичну діяльність Української РСР [4]. У цій праці всебічно висвітлено активну та багатопланову діяльність Радянської України як частини СРСР. Хоча автори розглядають це як позитивний аспект, проте, ми можемо робити висновки про підконтрольність українського зовнішньополітичного відомства Москві. Праця є типовим твором радянської історичної науки 1970-х рр., з усіма характерними для неї шаблонами і стереотипами у висвітленні міжнародних відносин, а також діяльності радянського, в тому числі українського, дипломатичного відомства на зовнішньополітичній арені. Зокрема неодноразово можна зустріти популістські твердження про загальне роззброєння, заборону випробування ядерної зброї, ліквідації колоніалізму, розвиток співпраці між народами. Останні три розділи монографії присвячені висвітленню основних напрямків зовнішньополітичної діяльності УРСР в 1945–1969 рр. Проте, слід відзначити і позитивні моменти, адже праця побудована на широкій джерельній базі і має багату фактологічну складову,